

Comparative Analysis of Social Sustainability in Old and New Residential Contexts of Cities Case Study: Old and New Context of Sabzevar City

Mahdi Zanganeh^{*1}, Narges mahmudi², Yaghub Zanganeh³.

1- Assistant Professor of Geography and Urban Planning, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, iran

2- M.A. of Geography and Urban Planning, Sabzevari Hakim University, Sabzevar, iran

3- Associate Professor of Geography and Urban Planning , Hakim Sabzevari University, Sabzevar, iran

Received: 08 July 2021

Accepted: 26 October 2021

Extended Abstract

Introduction

Housing is the most important urban element in the sustainable development of the city. It is essential to pay attention to it because housing development, in addition to the environment, affects the economy, culture and social issues. Therefore, achieving sustainable housing in order to increase and improve the quality of life of the current and future generations is a serious matter, because today with the growing population, the need to build housing is increasing day by day. Therefore, achieving urban sustainable development and paying attention to sustainable housing can play a constructive role. In terms of social sustainability, sustainable housing is the one that, in addition to providing the necessary facilities and public services for a better human life, is in line with the culture, methods and traditions of its inhabitants and causes family stability, social growth, increasing the safety of people and specially to promote culture and peace of mind of family members. In this regard, the present study (with the aim of achieving indicators of sustainable social development) intends to study and compare indicators of social sustainability in two different residential contexts in Sabzevar city.

Methodology

The present research has been done in two old and new contexts of this city. The central context has a population of 14843 people (5011 families) and Tovhid town which is located 5 km away in the northern part of Sabzevar city has a population of 18239 people (4933 families). The present study is applied-developmental in term of type, the method of research is descriptive-analytical and carried out in survey method (questionnaire). The statistical population in this research is two old and new contexts of Sabzevar city. The sample size according to Cochran's formula was obtained 750 people and the number of samples for the old contexts was 374 and the new ones was 376 samples, which were completed and conducted by stratified random sampling method. Data were analyzed using the one-sample t-test, comparison of means, Pearson and Chi-square, and multivariate regression. The value of alpha for all indicators is equal to. 0.74 which indicates that this scale has appropriate reliability.

Results and discussion

The results show that the average score of the Housing Social Sustainability indicator in the

---

* . Corresponding Author (Email: M.zanganeh@hsu.ac.ir)

Copyright © 2021 Journal of Sustainable City. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

central context is 2.924 and in Tovhid town is 3.206. Findings show that the average indicator of social sustainability of housing in the central context (old context) is significantly lower than average and in Tovhid town slightly higher than average. In other words, the indicators of social sustainability of housing in the Tovhid town are close to sustainability and are unsustainable in the central contexts. In the following, the two means are compared with the two assumptions of equality of variances and the assumption of inequality of variances. Given that the significance level of the F test is less than 0.05, the assumption of equality of variances is rejected. And since the level of significance in comparing the means with the assumption of inequality of variance is equal to zero and less than 0.05, it indicates that the difference between the two means is significant. Therefore, there is a significant difference between the studied contexts of Sabzevar city in terms of social sustainability of the residential environment. The results of the correlation coefficient show that there is a significant positive relationship between household income/ occupation/ length of stay/ ownership and housing social sustainability indicator in both the central context and Tovhid town. There is a significant negative relationship between education level and social sustainability indicator of housing in the central context. Thus, it can be said that people with higher education have more knowledge and information about the quality of municipal services as well as citizenship rights, and as a result, they expect to get more benefit from these services. Using the combined multiple regression model, the factors and indicators affecting the social sustainability of the two residential contexts were identified. The results indicate that the nine indicators included in the model, explain 72% of the changes in the dependent variable (social sustainability). In the central context, the Beta values (in the above table) show that the security indicator has the greatest impact on the old social sustainability of Sabzevar (central) and after these, the indicators of housing quality and identity, in the second and third priority, will also have increasing effects on the social sustainability of the central context. In the new context, the Beta values (in the above table) show that the participation indicator has the greatest impact on the social sustainability of the new context of Sabzevar (Tovhid town), and after these identity and access to services indicators, in the second and third priority, will also have increasing effects on the social sustainability of the new context.

Conclusion

The results obtained in the studied contexts show that the two central and new residential contexts of Sabzevar are not the same in terms of social sustainability indicators. Indicators of place attachment and identity in the central context are more desirable than the new context. the security indicator is not appropriate in any of the contexts. Citizen health in the new context is more desirable due to cleaner air, lack of noise pollution and wider parks. This last indicator has made the residents of the town more cheerful. The housing quality indicator in Tovhid town is considered more desirable than the central context and in general, the average score of social sustainability in the new context is higher than the old one. Also, the results of multivariate regression in the central context show that the security indicator has the greatest impact on the social sustainability of that context and in the new context, the participation indicator has the greatest impact on the social sustainability of that context. Therefore, in order to achieve social sustainability of the two studied context, the two indicators of security and participation have an important place.

Keywords: Residential Environment, Social Stability, Old Context, New Context, Sabzevar City.

تحلیل مقایسه‌ای پایداری اجتماعی در بافت‌های مسکونی قدیم و جدید شهرها مطالعه موردی: بافت قدیم و جدید شهر سبزوار

مهدی زنگنه^۱ - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران
نرگس محمودی - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران
یعقوب زنگنه - دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۷

چکیده

پایداری اجتماعی امروزه به‌عنوان مهم‌ترین بعد توسعه پایدار، جایگاه مهمی در برنامه‌ریزی‌های شهری و به‌خصوص برنامه‌ریزی مسکن دارد و پیوسته با افزایش مشکلات زیست‌محیطی و مشکلات مسکن، بر اهمیت آن در برنامه‌ریزی‌های شهری و مسکن افزوده می‌شود. در پی چنین ضرورتی تحقیق حاضر باهدف بررسی شاخص‌های پایداری اجتماعی محیط مسکونی در دو بافت قدیم و جدید شهر سبزوار انجام شده است. پژوهش از نوع توسعه‌ای - کاربردی و روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد. اطلاعات موردنیاز به دو روش کتابخانه‌ای و پیمایشی گردآوری شده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تی تست تک نمونه، پیرسون، کای اسکوتر، مقایسه میانگین‌ها و رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. حجم نمونه برای دو بافت ۷۵۰ پرسشنامه بوده که برای بافت قدیم ۳۷۴ و بافت جدید ۳۷۶ پرسشنامه تکمیل شده است. مقدار آلفا برای کل شاخص‌ها برابر ۰/۷۴ به‌دست آمده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که هیچ‌یک از بافت‌های مسکونی به‌طور کامل از شاخص‌های پایداری اجتماعی برخوردار نمی‌باشند. شاخص‌های تعلق مکانی و هویت در بافت مرکزی مطلوب‌تر از بافت جدید بوده، سلامت شهروندی و نشاط در بافت جدید مطلوب‌تر بوده است و در مجموع میانگین نمره پایداری اجتماعی در بافت جدید بیشتر از بافت قدیم می‌باشد.

واژگان کلیدی: محیط مسکونی، پایداری اجتماعی، بافت قدیم، بافت جدید، شهر سبزوار.

مقدمه

پایداری اجتماعی و توسعه پایدار شهری چالش‌های اساسی در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه می‌باشند و امروزه اصطلاح پایداری در بافت شهری از جنبه‌های اکولوژیکی و زیست‌محیطی به جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی تغییر یافته و مباحث مربوط به پایداری اجتماعی به‌عنوان موضوعی مهم در برنامه‌ریزی‌های بافت شهری مطرح است چراکه پایداری اجتماعی منجر به افزایش تعاملات اجتماعی و مشارکت ساکنان در بافت‌های شهری می‌گردد (Faruq, 2016: 21-26). مطالعات گذشته در مباحث پایداری غالباً در مفاهیم اقتصادی و محیطی محدود شده بود. اما، در سال‌های اخیر، توجه به پایداری اجتماعی به‌عنوان یکی از اجزای اصلی توسعه پایدار افزایش یافته و به سیاستی پذیرفته‌شده، سازمانی و نهادی درون دستورالعمل توسعه پایدار تبدیل شده است (European Institute for Urban Affairs, 2007). طی دهه‌های گذشته، عدم موفقیت و شکست‌های گسترده رویکردهای اقتصادی و محیطی، منجر به علاقه مجدد برنامه‌ریزان به مفهوم پایداری اجتماعی گردیده است (Vallance et al, 2011: 353). امروزه پایداری اجتماعی در کنار ابعاد زیست‌محیطی و اقتصادی به‌عنوان یک مفهوم جدید در برنامه‌ریزی شهری وارد شده و موضوعاتی مانند حقوق بشر، رفاه، برابری، عدالت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و توانمندسازی جوامع انسانی را مدنظر داشته و به همین خاطر لزوم توجه بیشتری به جنبه‌های عملی آن را می‌طلبد (Saffron, 2012: 29). به‌طور کلی می‌توان گفت که پایداری اجتماعی که با شاکله اصلی آن یعنی ثبات و بقا موردسنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد عبارت است از: تأمین شرایط بهتر زندگی که در آن توازن، هماهنگی، مطلوبیت و برابری عادلانه (یا زمینه‌های لازم برای زندگی همراه با سلامت، امنیت، آرامش، نشاط، خلاقیت و زیبایی) پدید می‌آید. در تبیین ارزیابی پایداری اجتماعی شاخص‌هایی چون: احساس بهتر بودن، کیفیت ارتباطات افراد با خانواده، دوستان، همکاران و اجتماع؛ نشانه‌های روانی شامل: اضطراب، افسردگی، ترس و میزان محرومیت نسبی، کیفیت محیط پیرامونی زندگی برای زیست، میزان رضایت از درآمد، نوع شغل یا رضایت شغلی و مانند این‌ها مورد ارزیابی قرار می‌گیرند (زارع شاه‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). امروزه جامعه ایران در مرحله سریعی از تحول اقتصادی و اجتماعی قرار گرفته است در چنین حالتی نه تنها ساخت فیزیکی جامعه در حال دگرگونی است بلکه بافت فکری و اجتماعی آن نیز دستخوش تغییر و تحول قرار گرفته است. بنابراین فرآیندی لازم است که بتواند تمام ابعاد توسعه را در نظر بگیرد که در دهه اخیر مفهوم توسعه پایدار بیش از هر مکتب فکری دیگری در این چارچوب قرار دارد. توسعه پایدار صرفاً از بعد محیطی و اقتصادی موردسنجش قرار نمی‌گیرد، بلکه مباحث اجتماعی به‌عنوان جزء اساسی از توسعه پایدار شهری موردتوجه برنامه‌ریزان قرار گرفته است. با تعیین ابعاد پایداری اجتماعی می‌توان رویه‌های مؤثر بر مباحث اجتماعی جامعه را بررسی و شناسایی کرد و با استفاده از شاخص‌های مناسب میزان پیشرفت در سیاست‌ها و اقدامات مبتنی بر توسعه پایدار را موردسنجش قرار داد چراکه پایداری اجتماعی به‌عنوان یکی از کلیدی‌ترین موضوعات در برنامه‌ریزی شهری به‌ویژه در برنامه‌ریزی مجتمع‌های مسکونی مطرح شده است (جمعه پور و ابراهیمی، ۱۳۹۴: ۴). مفاهیم پایداری اجتماعی در مقابل مشکلات و معضلاتی از جمله بی‌هویتی، آشفتگی، بی‌نظمی و ... که در شهرها نمود پیدا کرده بود مطرح شد و در پی ارائه راه‌کارهایی برای حل این‌گونه مسائل اجتماعی بر آمد. بر این اساس مفهوم پایداری اجتماعی با ابعاد کیفی همگام است و با مفاهیمی همچون کیفیت زندگی انسان و احساس رضایت اجتماعی موردسنجش قرار می‌گیرد. بنابراین به نظر می‌رسد مسکن و عوامل اجتماعی شامل عدالت، زیبایی‌شناختی، راحتی، آسایش، امنیت و رشد کودکان، هویت اجتماعی و سایر مسائل مشابه از جمله تدابیری است که می‌تواند باعث افزایش پایداری اجتماعی گردد (میکائیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۲). در این راستا، شهر سبزوار با پیشینه تاریخی و تنوع محلات مختلف در چهار ترکیب: تاریخی، فرسوده، جدید و حاشیه‌ای، که هر کدام با ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی متفاوت که باعث سطوح متفاوتی از پایداری اجتماعی شده است. بنابراین پژوهش حاضر بر آن است که به بررسی و مقایسه شاخص‌های پایداری

اجتماعی در دو بافت مسکونی قدیم و جدید شهر سبزوار بپردازد. و بر اساس این هدف فرضی‌های زیر مطرح گردیده است.

- ❖ بین بافت‌های مورد مطالعه (قدیم و جدید) از نظر پایداری اجتماعی محیط مسکونی تفاوت معناداری وجود دارد.
- ❖ شاخص‌های اجتماعی محیط مسکونی در بافت‌های مورد مطالعه (قدیم و جدید) از پایداری لازم برخوردار نمی‌باشند.
- ❖ بین وضعیت شغلی / سطح تحصیلات افراد / مدت اقامت / مالکیت و شاخص پایداری اجتماعی محیط مسکونی در هر یک از بافت‌ها رابطه معناداری وجود دارد.

کیتا^۱ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان خوشبختی شهری: پایداری اجتماعی در محیط‌های شهری، هلسینکی فنلاند، نشان دادند که پایداری اجتماعی در بافت‌های متراکم شهری به دلیل دسترسی به خدمات و رفاه بیشتر و در حومه‌ها با دور شدن از خدمات، پایداری اجتماعی کمتر می‌شود. الکساندر^۲ (۲۰۱۵) در بررسی زیست پذیری: توان‌ها و چالش‌های سیستم رتبه‌بندی واحدهای همسایگی پایدار با بهره‌گیری از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی، به بررسی قابلیت زیست پذیری محلات پایدار پرداخته و نشان داده که برخورداری از ابعاد ذکر شده قابلیت زندگی را در محلات افزایش خواهد داد. فروغ^۳ (۲۰۱۶) در بررسی توسعه پایدار شهری و پایداری اجتماعی در بافت شهری، نشان داد که پایداری در بافت شهری زمانی قابل دستیابی است که تعادل در ابعاد مختلف وجود داشته باشد و توجه به ابعاد پایداری اجتماعی در بافت شهری مورد توجه بیشتری است چراکه باعث تعامل و مشارکت ساکنان در بافت شهری خواهد شد. یو^۴ و همکاران (۲۰۱۷) با ارزیابی پایداری اجتماعی تخریب مسکن شهری در شانگهای چین، به روش پرسش‌نامه‌ای ابعاد پایداری اجتماعی را در فرآیند تخریب مسکن شهری شانگهای بررسی نمودند و دریافتند که ایمنی، برابری اجتماعی و پایبندی به قانون از ابعاد مهم پایداری اجتماعی می‌باشند. فدریکو و زی یو^۵ (۲۰۱۷) با مطالعه پایداری اجتماعی و تجارب ساکنان در یک شهر بوم گردی جدید در چین، از تجارب زیستی ساکنان شهر بوم گردی با محوریت انسان محوری به اهمیت وجوه اجتماعی به‌ویژه ارتباطات اجتماعی به‌عنوان یک شاخص برجسته پایداری اجتماعی دست یافتند. ترینا و لیس^۶ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان حمایت از پایداری اجتماعی در منابع مبتنی بر اجتماعات از طریق اوقات فراغت و تفریح، نشان دادند که در برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت؛ ارتباطات اجتماعی و تعامل ساکنان با یکدیگر افزایش می‌یابد و منجر به سلامت اجتماعی و رضایت شهروندان می‌گردد. جامز^۷ و همکاران (۲۰۱۹) در بررسی شاخص‌های پایداری اجتماعی به‌عنوان یک عملکرد، نشان داده که پیاده‌سازی شاخص‌های پایداری اجتماعی در جامعه صنعت غذایی باعث افزایش کیفیت محصولات صنایع گردیده است. عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان ابعاد پایداری اجتماعی در کالبد محله‌های سنتی ایران، نمونه موردی: محله سنگ سیاه شیراز، معیارهای پایداری اجتماعی: هویت، سرزندگی، تنوع، جامعه‌پذیری، ارتقا کیفیت زندگی، مشارکت و همبستگی اجتماعی، عدالت اجتماعی، خودکفایی و امنیت مورد ارزیابی قرار گرفتند و در مجموع محله به لحاظ این شاخص‌ها پایدار می‌باشد. زیاری و همکاران (۱۳۹۵) با سنجش پایداری اجتماعی محله‌ای، مطالعه موردی: محله سنگلج و ضرابخانه شهر تهران، نشان دادند که در محله ضرابخانه، شاخص‌های تعلق مکانی و مشارکت نامناسب و شاخص‌های مسئولیت‌پذیری، اعتماد اجتماعی، امنیت و کیفیت دسترسی

1 . Kytta
 2 . Alexandra
 3 . Faruq
 4 . Yu
 5 . Federico & Ziyue
 6 . Trina & Leith
 7 . James

به خدمات در سطح مطلوبی قرار دارند. در محله سنگلج، فقط شاخص مشارکت در وضعیت مطلوبی قرار دارد. مجیدی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با ارزیابی سطح پایداری اجتماعی در بافت‌های تاریخی شهری، مطالعه موردی: شهر اردبیل، مؤلفه‌های امنیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، هویت جمعی، سرزندگی، تعامل اجتماعی، حس تعلق، کیفیت مسکن، بهره‌مندی اقتصادی، و عدالت فضایی را مورد بررسی قرار داده‌اند و در مجموع این مؤلفه‌ها از سطح مطلوبی برخوردار نبوده‌اند. حافظی فر و همکاران (۱۳۹۸) با تحلیل تفسیری ساختاری معیارها و شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهری، نمونه موردی: محلات شهر اردبیل، نشان دادند که شاخص‌های رفاه و خوشبختی در بالاترین سطح، عدالت اجتماعی، توزیعی و فضایی در سطح بعدی، شاخص‌های اعتماد، مشارکت و تعلق در سطح پایین‌تر و در نهایت شاخص‌های سیاسی و نهادی در پایین‌ترین سطح پایداری اجتماعی قرار دارند. بهزادپور و همکاران (۱۳۹۸) با مطالعه تطبیقی مؤلفه‌های کالبدی پایداری اجتماعی در محلات قدیم و جدید شهر هشتگرد، نشان داد که معیارهای فعالیت پذیری، هویت‌مندی و امنیت در شهر قدیم بهتر از شهر جدید است و معیارهای عدالت فضایی و انسجام کالبدی در شهر جدید بهتر از شهر قدیم است. دویران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان سنجش زیست‌پذیری بافت‌های شهری با تأکید بر پایداری اجتماعی، مطالعه موردی: محلات اسکان غیررسمی شهر همدان، مؤلفه‌های مشارکت، امنیت و کیفیت زندگی را در پنج محله حاشیه‌نشین شهر مورد بررسی قرار داده و نشان داد که مشارکت و امنیت در سطح مناسب و کیفیت زندگی در وضعیت نامناسبی قرار دارد.

با توجه به مرور پژوهش‌های داخلی و خارجی انجام‌گرفته در ارتباط با موضوع فوق، مشخص گردید که در منابع خارجی به‌طور مقایسه‌ای شاخص‌های پایداری اجتماعی در دو بافت متفاوت سنجیده نشده و در پژوهش‌های داخلی هم بیشتر در قالب شاخص‌های زیست‌پذیری و توسعه پایدار به موضوع پایداری اجتماعی پرداخته‌شده و موضوع مسکن بیشتر در ارتباط با پایداری کالبدی مورد توجه محققین بوده و همچنین اغلب این‌گونه پژوهش‌ها در مراکز استان‌ها متمرکز بوده و در این پژوهش به‌طور مشخص بر شاخص‌های پایداری اجتماعی بافت مسکونی متمرکز بوده و یک شهر میانی را مورد مطالعه قرار داده است.

مبانی نظری

پایداری اجتماعی بعد نهایی توسعه پایدار است، درحالی‌که پایداری محیطی و اقتصادی دو هدف اصلی پایداری و ابزار دستیابی به آن است. به عبارتی، می‌توان پایداری اجتماعی را به معنای ارتقای کیفیت زندگی، توسعه منابع انسانی، تنوع فرهنگی، تحرک اجتماعی، همبستگی اجتماعی، مشارکت اجتماعی، ظرفیت‌سازی نهادی، امنیت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، تعلق خاطر مکانی و در نهایت توانمندی اجتماعات محلی برای غلبه بر چالش‌ها و مسائل درونی و واکنش بهینه در برابر تغییرات بیرونی به شمار آورد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴). در مجموع می‌توان هدف پایداری اجتماعی را بهبود شرایط زندگی دانست و آن را فرآیند دسترسی جوامع به بالاترین سطح کیفیت زندگی اجتماعی در نظر گرفت (هادیزاده زرگر و نسترن، ۱۳۹۲: ۹). برخی از مؤلفه‌های مؤثر بر پایداری اجتماعی عبارت است از: بهبود روابط اجتماعی و محلی، انعطاف‌پذیری و قابلیت گسترش یا کاهش فضا، توجه به ساخت مسکن برای افراد کم‌درآمد، دسترسی برابر به منابع (عدالت اجتماعی)، سلامت و رفاه اجتماعی، امنیت، بالا بردن سطح آگاهی و آموزش، مشارکت، توانایی خوب زیستن (معینی فر و گروسی، ۱۳۹۴: ۴). می‌توان گفت در بستر مناطق شهری، تفسیر پایدار اجتماعی تنها با تأکید بر برابری و عدالت اجتماعی ممکن است. شهرهای در حال رشد برای تبدیل شدن به مکان‌های مناسب برای زندگی نیازمند تسهیل در توزیع عادلانه منابع در یک‌چشم‌انداز بلندمدت هستند و باهدف تعیین حداقل الزامات اجتماعی برای توسعه بلندمدت و شناسایی چالش‌های جامعه در بلندمدت به کار می‌رود. در نهایت می‌توان هدف از پایداری اجتماعی را بهبود

شرایط زندگی و فرآیندی برای دسترسی جوامع به بالاترین سطح از کیفیت زندگی در جامعه دانست (چاره‌جو و همکاران، ۱۳۹۴: ۸). جبریل^۱ در تدوین چارچوب ارزیابی پایداری اجتماعی در ساختمان‌های سبز، مؤلفه‌هایی مانند عدالت اجتماعی، آگاهی زیست‌محیطی، سواد اکولوژیکی، مشارکت، انسجام اجتماعی، تعامل اجتماعی، ارزش‌های فرهنگی، سلامتی و امنیت، دسترسی به خدمات عمومی و تاب‌آوری در کاهش بلایای طبیعی را به‌عنوان معیارهای اصلی ارزیابی ساختمان‌های سبز مورد توجه خویش قرار داد (Jubril, 2019: 250). ایزنبرگ و جبارین^۲ اظهار داشتند که در مورد پایداری اجتماعی کمبود مطالعات نظری و تجربی وجود دارد و با توجه به نگرانی‌های اجتماعی موجود در شرایط معاصر، به‌کارگیری رویکرد پایداری اجتماعی نوعی مقابله با نگرانی‌هاست و بدون اقدامات اجتماعی تلاش برای دستیابی به توسعه پایدار بی‌نتیجه خواهد بود، بنابراین در چارچوب مفهومی جدید توسعه پایدار، ابعاد پایداری اجتماعی اعم از عدالت اجتماعی، هویت، برابری، مشارکت، کاهش بیگانگی، همبستگی اجتماعی، حس تعلق مکانی، ایمنی و امنیت، سلامتی و مسؤلیت‌پذیری اجتماعی باید مدنظر قرار گیرند (Eizenberg & Jabareen, 2017: 1). در مجتمع‌های مسکونی، پایداری اجتماعی به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن ساکنان از زندگی در خانه و فضای سکونت خود رضایت دارند و از همسایگی با سایر ساکنان لذت می‌برند. شرایط زندگی به نحوی است که باگذشت زمان تعاملات اجتماعی بیشتر می‌شود و بیشتر افراد نسبت به محل زندگی خویش تعلق خاطر و دل‌بستگی می‌یابند. بنابراین به‌صورت ناخودآگاه حافظ سلامت و پایداری آن هستند و در نگهداری و در بهبود وضعیت موجود مشارکت و هماهنگی دارند. در نتیجه عمر مفید و ارزش مادی واحدهای مسکونی این نوع مجتمع‌ها در شرایط برابر، بیشتر از سایر مجتمع‌ها خواهد بود. همچنین پایداری اجتماعی بهره‌وری مجتمع‌های مسکونی را به حداکثر می‌رساند (سجادی قائم‌مقامی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳). پایداری اجتماعی مجموعه‌ای از ایده‌های مختلف را درباره عدالت اجتماعی، نیازهای اجتماعی و پایداری گروه‌های اجتماعی گرد هم می‌آورد که اغلب آن را سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی و سلامت توصیف می‌کنند. پایداری اجتماعی حصول اطمینانی است از روابط متنوع اجتماعی که در گروه‌های اجتماعی سالم به وجود می‌آیند (علوی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳). تین^۳ و همکاران چهار معیار اصلی برای توسعه پایدار اجتماعی از قبیل: عدالت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، مشارکت و امنیت معرفی کرده‌اند، که مبنای عملکرد سازمان توسعه بین‌المللی قرار گرفت (Thin et al, 2002: 483). مورفی در تعریف چارچوب مفهومی توسعه پایدار از چهار رکن اجتماعی: آگاهی عمومی، برابری، مشارکت و انسجام اجتماعی نام‌برده و آن‌ها را در سیاست‌گذاری‌های کلان اجتماعی مهم دانسته و با پایداری محیطی پیوند داده است (Murphy, 2012: 8). تجزیه و تحلیل‌های «کولانتونیو»^۴ نشان می‌دهد که پایداری اجتماعی ترکیبی از اصول سنتی اجتماعی از قبیل "نیازهای اولیه و اساسی (مسکن و بهداشت)، اشتغال، آموزش، برابری و عدالت اجتماعی و مفاهیم جدیدی که کمتر نیز قابل اندازه‌گیری هستند مانند: هویت، حس مکان، خوشبختی، رفاه و کیفیت زندگی است (Colantonio, 2008b). گاتس و لی^۵ در تعریف پایداری اجتماعی بر توجه به نیازهای اساسی، مانند مسکن و درآمد و ظرفیت‌های فردی از جمله فرصت‌های شغلی متنوع و امکانات و برنامه‌های تفریحی، فرهنگی و اوقات فراغت مناسب با حداقل هزینه و ظرفیت‌های اجتماعی، همچون هویت، مشارکت و وجود مکان‌هایی به‌منظور برگزاری فعالیت‌های هنری و اجتماعی در جهت توسعه سازمان‌های اجتماعی و تقویت تعادل بین آن‌ها تأکید دارد. وی به‌منظور اثرگذاری ظرفیت‌های فردی و جمعی، چهار اصل برابری و عدالت اجتماعی، تعادل اجتماعی، امنیت و سازگاری را معرفی می‌نماید

1 . Jubril

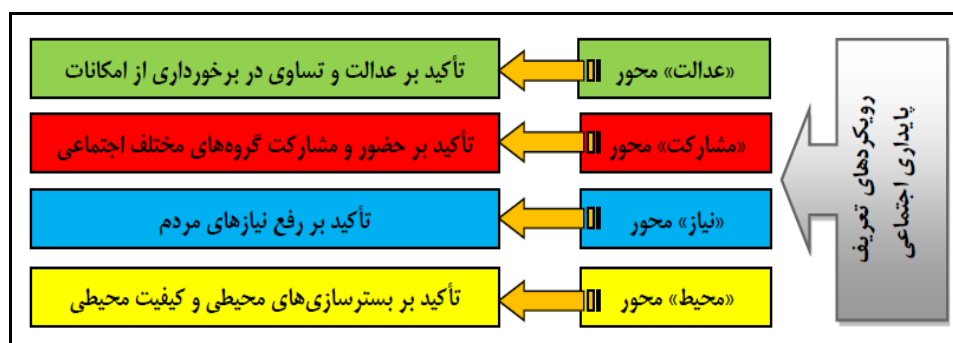
2 . Eizenberg & Jabareen

3 . Thin

4 . Colantonio

5 . Gates

(5: 2005, Gates & Lee). براملی و همکاران دو مفهوم را برای پایداری اجتماعی در نظر گرفته‌اند. نخست عدالت اجتماعی و دیگری پایداری جامعه. مفهوم عدالت اجتماعی، توزیع عادلانه منابع در جامعه و امکان دسترسی عادلانه به شغل، مسکن، و خدمات محلی است و بعد دوم به زیست پذیری و عملکرد جامعه به‌عنوان یک نهاد جمعی تأکید دارد. آن‌ها همچنین پایداری اجتماعی را بر جنبه‌های مختلفی از جامعه و زندگی محله، از جمله تعامل، مشارکت، حس مکان، ثبات جامعه و امنیت وابسته می‌دانند (Bramley, 2006: 11-12). وینگرتر و موبرگ، پایداری اجتماعی را مجموعه‌ای از شاخص‌هایی همچون دسترسی، سرمایه اجتماعی، بهداشت و بهزیستی، انسجام اجتماعی (عینی و ذهنی)، توزیع عادلانه اشتغال و درآمد، مشارکت محلی، میراث فرهنگی، آموزش، مسکن و ثبات جامعه، ارتباط و حرکت، عدالت اجتماعی (درون و بین نسلی) و حس مکان و تعلق معرفی کرده‌اند (Weingaertner & Moberg, 2011: 5). پایداری اجتماعی مفهومی است که وابسته به طیف بسیار گسترده‌ای از معیارها و شاخص‌ها است. یعنی از مؤلفه‌های اقتصادی گرفته تا مؤلفه‌های کالبدی، زیست‌محیطی و اجتماعی را دربر می‌گیرد و همین مسئله به‌دشواری پژوهش در این حوزه و چگونگی سنجش ابعاد آن می‌افزاید. به همین دلیل نیز، در خصوص سنجش پایداری اجتماعی در سطح محله‌های شهری، پژوهش‌های موجود به طیف گسترده‌ای از معیارها و شاخص‌ها اشاره کرده‌اند (جوان مجیدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳).

شکل شماره ۱. رویکردهای عمده در تعریف پایداری اجتماعی (جوان مجیدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲)

درنهایت با توجه به نظریات و دیدگاه‌های صاحب‌نظران ۹ شاخص: هویت، دسترسی به خدمات، تعلق مکانی، سرمایه اجتماعی، امنیت، مشارکت، نشاط و امیدواری، سلامت شهروندی و کیفیت مسکن جهت بررسی پایداری اجتماعی دو بافت مسکونی مورد مطالعه، انتخاب گردید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر؛ از حیث نوع کاربردی - توسعه‌ای، از حیث ماهیت توصیفی - تحلیلی و از حیث روش پیمایشی (پرسشنامه محقق ساخته) است. جامعه آماری در این پژوهش دو بافت قدیم و جدید شهر سبزوار می‌باشد. حجم نمونه طبق فرمول کوکران ۷۵۰ نفر به‌دست آمده است و تعداد نمونه برای هر یک از بافت‌های قدیم ۳۷۴ و بافت جدید ۳۷۶ نمونه تعیین کرده که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده تکمیل و اجرا شده است. و با توجه به پیشینه‌ها و مبانی نظری ارائه شده و با عنایت به شناخت نویسندگان از محدوده‌های مورد مطالعه شهر سبزوار تعداد ۹ شاخص برای سنجش پایداری اجتماعی دو محدوده مورد نظر انتخاب و متعاقب آن یک پرسشنامه با ۹ شاخص، ۴۳ گویه و ۸ سؤال زمینه‌ای طراحی گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون اسپیرمن، تحلیل واریانس و مقایسه میانگین‌ها استفاده شده است. مقدار آلفا برای کل شاخص‌ها برابر ۰/۷۴ بوده که نشان می‌دهد مقیاس مورد نظر از پایایی مناسب برخوردار است. جدول

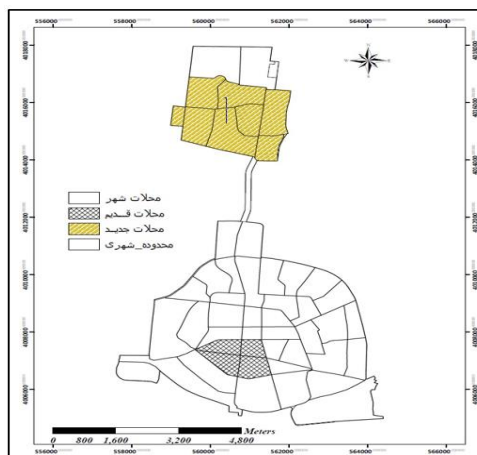
۱. شاخص‌ها و زیر شاخص‌های مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱. شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده در تحقیق

شاخص	متغیر	منابع مورد استفاده
هویت	از زندگی در این محله احساس افتخار می‌کنم/ در همه‌جا خودم را ساکن این محله معرفی می‌کنم/من حس می‌کنم این مکانی است که من شایسته آن هستم/ من خاطرات خوشی از زندگی در این محله دارم/ پیوند داشتن با این مکان من را از دیگر مردم متمایز می‌سازد.	برزگر و قربانی (۱۳۹۷) بهزادپور و همکاران (۱۳۹۸) جوان مجیدی و همکاران (۱۳۹۷)
دسترسی به خدمات	از نظر دسترسی به خدمات درمانی (پزشک، بیمارستان و...) دسترسی به خدمات آموزشی (دبستان، دبیرستان و...) دسترسی به امکانات تفریحی (پارک و فضای سبز و...) دسترسی به امکانات ورزشی (سالن و میدان‌های ورزشی) دسترسی به امکانات خرید روزانه (سوپرمارکت‌ها، میوه‌فروشی، نانوايي و...) دسترسی به ایستگاه اتوبوس و تاکسی	جوان مجیدی و همکاران (۱۳۹۷) Eizenberg & Jabareen, 2017
تعلق مکانی	به محله سکونت خود احساس تعلق و وابستگی دارم/ دوست ندارم در محله دیگری غیر از این محله زندگی کنم/ من احساس وابستگی احساسی به این مکان را دارم / از زندگی در این محله لذت می‌برم	Eizenberg & Jabareen, (2017) معینی فر و گروسی (۱۳۹۴) حسینی (۱۳۹۷)
سرمایه اجتماعی	با همسایگان و مردم این محله روابط صمیمی دارم/ به همسایگان در این محله اعتماد دارم/ به اعضای خانواده خود اعتماد دارم/ به دوستان و آشنایان خود اعتماد دارم/ در هیئت‌های مذهبی محله شرکت فعال دارم.	جوان مجیدی و همکاران (۱۳۹۷) Faruq (2016) حسینی (۱۳۹۷)
احساس امنیت	تا چه اندازه از نظر سرقت نشدن در محله احساس امنیت می‌کنید؟/ تا چه حد از نظر امنیت اخلاقی (عدم مزاحمت برای زنان و فرزندان) احساس امنیت می‌کنید؟/ تا چه اندازه از نظر سوانح انسانی (تصادفات و...) احساس امنیت دارید؟/ تا چه اندازه از نظر سوانح طبیعی (سیل، زلزله، آب‌گرفتگی و...) احساس امنیت دارید؟/ احساس امنیت از نظر عدم وقوع جرم و جنایت در محله / میزان احساس امنیت خود و اعضای خانواده در رفت‌وآمد در شب/ احساس امنیت از نظر سرقت نشدن از منزل و خودرو.	جوان مجیدی و همکاران (۱۳۹۷) Eizenberg & Jabareen, 2017
میزان مشارکت	میزان مشارکت شما در مراسم عزا و جشن همسایگان/ میزان مشارکت شما در حل مشکلات همسایگان/ میزان مشارکت شما با همسایگان جهت حل مسائل عمومی محله/ میزان مشارکت شما در جلسات بررسی مشکلات محله/ میزان مشارکت برای حل اختلافات موجود بین همسایگان	جوان مجیدی و همکاران (۱۳۹۷) Faruq (2016) Eizenberg and Jabareen, 2017
سلامت جسمی و روحی	رضایت از دوری از آلودگی صوتی و سروصدا/ رضایت از دوری از آلودگی فاضلاب و بوی نامطبوع/ دسترسی به فضای مناسب برای ورزش و تفریح	Eizenberg & Jabareen, (2017)
کیفیت منزل مسکونی	میزان رضایت از موقعیت منزل مسکونی/ میزان رضایت از بزرگی و اندازه و تعداد اتاق واحد مسکونی/ میزان رضایت از نورگیری و نقشه ساختمان منزل مسکونی/ میزان رضایت از امکانات واحد مسکونی شامل آشپزخانه، حمام و سرویس بهداشتی، وسایل گرم‌کننده و سردکننده	جوان مجیدی و همکاران (۱۳۹۷) حسینی (۱۳۹۷)
نشاط و امیدواری	احساس نشاط و امیدواری/ احساسشان و منزلت اجتماعی/ تا چه اندازه به بالاتر رفتن شأن خود و محله خود خوش بین هستید؟	بهزادپور و همکاران، ۱۳۹۸ Trina & Leith (2019)

محدوده مورد مطالعه

شهر سبزوار یکی از شهرهای استان خراسان رضوی و مرکز شهرستان سبزوار به‌عنوان سومین شهر استان خراسان رضوی با وسعت ۳۱۷۵/۴۶ هکتار در غرب استان واقع شده است. این شهر در مسیر ارتباطی تهران - مشهد قرار گرفته است. شهر سبزوار دارای موقعیت چهارراهی می‌باشد (مهندسين مشاور پردازاز، ۱۳۹۱). پژوهش حاضر در دو بافت قدیم و جدید این شهر انجام شده است. بافت مرکزی دارای جمعیتی بالغ بر ۱۴۸۴۳ نفر و دارای ۵۰۱۱ خانوار می‌باشد و شهرک توحید که در فاصله ۵ کیلومتری و در قسمت شمالی شهر سبزوار قرار گرفته است دارای ۱۸۲۳۹ نفر جمعیت بوده و دارای ۴۹۳۳ خانوار می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). بافت مرکزی شهر سبزوار دارای قدمت چند صدساله است درحالی‌که بافت جدید از اوایل دهه ۱۳۷۰ ساخته شده، غالب واحدهای مسکونی آن به‌صورت ویلایی بوده و از مصالح بادوام و مساحت بیشتری برخوردار می‌باشد درحالی‌که بافت مرکزی از تراکم ساختمانی بیشتری برخوردار بوده و ریزدانگی بیشتری را داراست.

شکل شماره ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده‌های مورد نظر، منبع: (مهندسين مشاور پرداز، ۱۳۹۱)

بحث و یافته‌ها

در این مرحله از تحقیق یافته‌های توصیفی و استنباطی ارائه می‌گردند. یافته‌های حاصل از پرسشنامه‌ها نشان می‌دهد که بیشتر پاسخگویان در هر دو بافت مرکزی و جدید در وضعیت سنی ۳۰-۴۰ ساله قرار دارند. در زمینه تحصیلات ۴۰/۵۴ درصد پاسخگویان در بافت قدیم و ۳۸/۹۴ درصد در بافت جدید دارای مدرک تحصیلی دیپلم می‌باشند. متغیر دیگر سابقه سکونت در محل می‌باشد که ۴۴/۰۵ درصد پاسخگویان بیش از ۲۰ سال است در بافت قدیم و ۳۸/۸۴ درصد پاسخگویان در بافت جدید بین ۱۰-۱۵ سال سکونت دارند. به لحاظ وضعیت اشتغال هر دو بافت تقریباً شبیه به هم هستند و شغل آن‌ها آزاد می‌باشد و اینکه ۶۴/۰۵ درصد پاسخگویان در بافت قدیم و ۶۷/۸۹ درصد پاسخگویان در بافت جدید صاحب‌خانه و مالک مسکن می‌باشند.

فرضیه اول: بین بافت‌های مورد مطالعه شهر سبزوار، از نظر پایداری اجتماعی محیط مسکونی تفاوت معناداری وجود دارد. برای آزمون این فرضیه (جدول ۲) مقایسه میانگین انجام شده؛ دو میانگین با دو فرض برابری واریانس‌ها و فرض نابرابری واریانس‌ها مقایسه شده‌اند. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری آزمون F کمتر از ۰/۰۵ است، فرض برابری واریانس‌ها رد می‌شود و از آنجاکه سطح معنی‌داری در مقایسه میانگین‌ها با فرض نابرابری واریانس‌ها برابر صفر و کمتر از ۰/۰۵ است، نشان‌دهنده معنی‌دار بودن تفاوت دو میانگین را نشان می‌دهد. این نتیجه تأییدکننده فرضیه اول تحقیق است.

جدول شماره ۲. نتایج مقایسه میانگین شاخص پایداری اجتماعی مسکن در بافت‌های قدیم و جدید

شاخص	فرض‌های مقایسه واریانس‌ها		آزمون برابری واریانس‌ها		آزمون مقایسه میانگین‌ها
	فرض برابری واریانس‌ها	فرض نابرابری واریانس‌ها	اماره F	sig	اماره t
شاخص پایداری اجتماعی	فرض برابری واریانس‌ها	فرض نابرابری واریانس‌ها	۱۲/۳۰۶	۰/۰۰۰	-۱۴/۱۶۵
	فرض برابری واریانس‌ها	فرض نابرابری واریانس‌ها			-۱۴/۱۷۲

برای بررسی دقیق‌تر، میانگین شاخص پایداری اجتماعی مسکن را به تفکیک مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده این شاخص، مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. همان‌طوری که در جدول ۳ آمده، به‌جز دو مؤلفه سلامت جسمی و روحی و میزان رضایت از منزل مسکونی که با فرض برابری واریانس‌ها انجام شده است، در بقیه مؤلفه‌ها واریانس‌ها نابرابر فرض شده‌اند. داده‌های جدول بالا نشان می‌دهد که در دو مؤلفه دسترسی به خدمات و تعلق مکانی تفاوت معنی‌داری بین دو محله وجود ندارد. میانگین در دو مؤلفه هویت و سرمایه اجتماعی و نشاط و امیدواری در بافت مرکزی به‌طور معنی‌داری بیشتر از توحید شهر و در

سایر مؤلفه‌ها یعنی احساس امنیت، میزان مشارکت، سلامت جسمی و روحی و کیفیت منزل مسکونی میانگین در توحید شهر بیشتر از بافت مرکزی بوده است.

جدول شماره ۳. نتایج مقایسه میانگین مؤلفه‌های پایداری اجتماعی مسکن در بافت‌های موردنظر

مؤلفه	نام محله	تعداد	میانگین	مقدار آمار t	سطح معنی‌داری
هویت	بافت مرکزی	۳۷۴	۳/۱۲۱	۶/۱۰۶	۰/۰۰۰
	شهرک	۳۷۶	۲/۸۲۷		
دسترسی به خدمات	بافت مرکزی	۳۷۴	۳/۰۵۴	۱/۷۷۵	۰/۰۷۶
	شهرک	۳۷۶	۲/۹۸۲		
تعلق مکانی	بافت مرکزی	۳۷۴	۳/۰۶۸	-۱/۵۷۲	۰/۱۱۷
	شهرک	۳۷۶	۳/۰۲۲		
سرمایه اجتماعی	بافت مرکزی	۳۷۴	۳/۷۰۵	۱۵/۶۱۱	۰/۰۰۰
	شهرک	۳۷۶	۲/۹۷۸		
احساس امنیت	بافت مرکزی	۳۷۴	۲/۲۸۹	-۲۲/۷۳۳	۰/۰۰۰
	شهرک	۳۷۶	۲/۹۹۹		
میزان مشارکت	بافت مرکزی	۳۷۴	۳/۰۸۰	-۷/۷۵۰	۰/۰۰۰
	شهرک	۳۷۶	۳/۵۰۵		
سلامت جسمی و روحی	بافت مرکزی	۳۷۴	۲/۴۰۰	-۲۸/۴۹۲	۰/۰۰۰
	شهرک	۳۷۶	۳/۲۹۷		
کیفیت منزل مسکونی	بافت مرکزی	۳۷۴	۲/۹۰۷	-۱۹/۳۶۰	۰/۰۰۰
	شهرک	۳۷۶	۳/۷۸۷		
نشاط و امیدواری	بافت مرکزی	۳۷۴	۳/۰۵۳	۳/۶۸۴	۰/۰۰۰
	شهرک	۳۷۶	۲/۹۱۳		

فرضیه دوم، شاخص‌های اجتماعی محیط مسکونی در بافت قدیم و جدید از پایداری لازم برخوردار نمی‌باشند. داده‌های جدول شماره ۴، نشان می‌دهد که میانگین شاخص پایداری اجتماعی مسکن در بافت مرکزی (بافت قدیم) به‌طور معنی‌داری کمتر از حد متوسط و در توحید شهر اندکی بیشتر از حد متوسط است. به عبارتی شاخص‌های پایداری اجتماعی مسکن در توحید شهر پایدار ولی در بافت مرکزی ناپایدار می‌باشند. بنابراین با توجه به طیف ۱ تا ۵، در هیچ‌کدام از بافت‌ها و در هیچ‌کدام از شاخص‌ها رقم میانگین به رقم ۴ هم نرسیده است و بافت قدیم و جدید از قابلیت لازم برای تحقق پایداری اجتماعی محیط مسکونی برخوردار نیستند.

جدول شماره ۴. میانگین و انحراف معیار شاخص پایداری اجتماعی مسکن در بافت‌های موردنظر

شاخص‌ها	نام منطقه	تعداد	میانگین	مقدار آماره t	سطح معنی‌داری
شاخص پایداری اجتماعی	بافت مرکزی	۳۷۴	۲/۹۲۴	-۵/۹۲۷	۰/۰۰۰
	شهرک	۳۷۶	۳/۲۰۶		
هر دو بافت		۷۵۰	۳/۰۶۵	۵/۸۸۴	۰/۰۰۰

فرضیه سوم: بین وضعیت شغلی / سطح تحصیلات افراد / مدت اقامت / مالکیت و شاخص پایداری اجتماعی محیط مسکونی در هر یک از بافت‌ها رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به نتایج جدول تحلیل واریانس وضعیت شغلی و شاخص پایداری اجتماعی مسکن؛ با توجه به مقدار $F = ۲/۲۴$ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵، می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین وضعیت شغلی و شاخص پایداری اجتماعی مسکن در بافت مرکزی وجود دارد و در بقیه مناطق تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول شماره ۵. نتایج آزمون تحلیل واریانس بین وضعیت شغلی و شاخص پایداری اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام منطقه	تعداد	مقدار F	سطح معنی داری
		هر دو بافت	۷۵۰	۰/۰۳۲	۰/۷۰۵
وضعیت شغلی	شاخص پایداری اجتماعی	بافت مرکزی	۳۷۴	۲/۲۴	۰/۰۰۰
	مسکن	توحید شهر	۳۷۶	۰/۰۴۱	۰/۸۶۰

با توجه به نتایج در جدول ۵ می توان گفت که بین سطح تحصیلات و شاخص پایداری اجتماعی مسکن در بافت مرکزی رابطه معنی داری منفی وجود دارد. به این صورت که افراد با تحصیلات بالاتر از آگاهی و اطلاع بیشتری در رابطه با کیفیت خدمات شهری و همچنین حقوق شهروندی دارند و در نتیجه انتظار آن‌ها از بهره‌مندی از این خدمات بالاتر است. این امر باعث می‌شود در صورت عدم هماهنگی وضع موجود با سطح انتظارات آن‌ها، میزان رضایت آن‌ها از دسترسی به این خدمات کاهش یابد. علاوه بر این در بافت‌های مرکزی غالباً روابط سنتی تعامل اجتماعی در بین ساکنان مسن‌تر (که نسبت به جوان‌ترها از سطح تحصیلات پایین‌تری برخوردارند) بیشتر از نسل جدید است. به‌عنوان مثال هنوز در بافت‌های قدیم شهر سبزوار، زنان همسایه غالباً در مواقع بیکاری در جلوی در منازل اوقاتی را با یکدیگر به گفتگو می‌گذرانند، در صورتی که چنین ارتباطی در بین زنان تحصیل کرده و همچنین در بافت‌های جدید شهری کمتر دیده می‌شود و یا به کلی منسوخ شده است. بنابراین انتظار می‌رود که سطح تعامل صمیمی با همسایگان که یکی از شاخص‌های پایداری اجتماعی مسکن هست در بین سطوح پایین‌تر تحصیلات افزایش یابد. ولی در هر دو بافت و در توحید شهر نتایج این فرضیه را رد کرده و نشان می‌دهد که در توحید شهر و هر دو بافت بین سطح تحصیلات و پایداری اجتماعی مسکن رابطه‌ای وجود ندارد.

جدول شماره ۶. نتایج آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن بین سطح تحصیلات و شاخص پایداری اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام منطقه	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
		هر دو بافت	۷۵۰	-۰/۰۱۴	۰/۷۰۵
سطح تحصیلات	شاخص پایداری اجتماعی	بافت مرکزی	۳۷۴	-۰/۲۷۷	۰/۰۰۰
	مسکن	توحید شهر	۳۷۶	-۰/۰۰۹	۰/۸۶۰

برای آزمون رابطه بین متغیر مدت اقامت و شاخص پایداری اجتماعی از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد. نتایج در جدول ۷ نشان می‌دهد که در هر دو بافت و همین‌طور در بافت مرکزی و توحید شهر بین مدت اقامت و پایداری اجتماعی مسکن رابطه معنی داری وجود داشته و این فرضیه در هر دو بافت تأیید می‌شود.

جدول شماره ۷. نتایج آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن بین مدت اقامت و شاخص پایداری اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام منطقه	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
		هر دو بافت	۷۵۰	۰/۱۹۵	۰/۰۰۰
مدت اقامت	شاخص پایداری اجتماعی	بافت مرکزی	۳۷۴	۰/۲۷۷	۰/۰۰۰
	مسکن	توحید شهر	۳۷۶	۰/۱۶۱	۰/۰۰۲

برای آزمون رابطه بین متغیر مالکیت افراد و شاخص پایداری اجتماعی از آزمون تحلیل واریانس استفاده شد. نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد که در دو بافت مرکزی و توحید شهر بین شاخص مالکیت افراد و شاخص پایداری اجتماعی مسکن رابطه معنی داری وجود داشته و در نتیجه این فرض نیز تأیید می‌شود.

جدول شماره ۸. نتایج آزمون تحلیل واریانس بین مالکیت افراد و شاخص پایداری اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام منطقه	تعداد	مقدار F	سطح معنی‌داری
		هر دو بافت	۷۵۰	۲/۳۸	۰/۰۰۰
مالکیت افراد	شاخص پایداری اجتماعی	بافت مرکزی	۳۷۴	۳/۰۳	۰/۰۰۰
	مسکن	توحید شهر	۳۷۶	۳/۶۲	۰/۰۰۰

نتیجه‌گیری

با توسعه شهرها و تمرکز فعالیت‌های اقتصادی در شهرها و متعاقب آن بروز معضلات اجتماعی، توجه به اصل پایداری اجتماعی در محلات مسکونی شهرها ضرورت بیشتری یافته و در کانون توجه برنامه ریزان شهری قرار گرفته است. و با توجه به اهمیت مقوله پایداری اجتماعی مسکن در رابطه با توسعه پایدار شهری، پژوهش حاضر با کنکاش در پیشینه‌های نظری و عملی موضوع، در قالب ۹ شاخص: هویت، دسترسی به خدمات، تعلق مکانی، سرمایه اجتماعی، امنیت، مشارکت، نشاط و امیدواری، سلامت شهروندی و کیفیت مسکن به بررسی پایداری اجتماعی در دو محیط مسکونی شهر سبزوار اعم از بافت قدیم (مرکز شهر) و بافت جدید (شهرک توحید) پرداخته است. نتایج به‌دست‌آمده در بافت‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که دو بافت مسکونی مرکزی و جدید شهر سبزوار به لحاظ برخورداری از شاخص‌های پایداری اجتماعی محیط مسکونی یکسان نمی‌باشند. شاخص‌های تعلق مکانی، سرمایه اجتماعی و هویت در بافت مرکزی به دلیل قدمت سکونت مطلوب‌تر از بافت جدید بوده، شاخص امنیت در هیچ‌یک از بافت‌ها مناسب نبوده، سلامت شهروندی در بافت جدید به دلیل برخورداری از هوای تمیزتر، نبود آلودگی صوتی و وجود پارک‌های وسیع‌تر مطلوب‌تر می‌باشد. شاخص کیفیت مسکن در توحید شهر به دلیل قدمت کمتر و تقدم شهرسازی بر شهرنشینی و رعایت استانداردهای ساختمانی، مطلوب‌تر از بافت مرکزی ارزیابی شده و در مجموع میانگین نمره پایداری اجتماعی مسکن در بافت جدید (۳/۲۰) بیشتر از بافت قدیم (۲/۹۴) می‌باشد. متغیرهای فردی مانند شغل سرپرست/ مدت اقامت/ مالکیت رابطه معنادار با شاخص وابسته (پایداری اجتماعی محیط مسکونی) نشان می‌دهند و اما متغیر میزان تحصیلات افراد رابطه معناداری با شاخص وابسته نشان نمی‌دهد که این خود نشان‌دهنده آن است که ساکنانی که از تحصیلات بالاتری برخوردار هستند، نوع نگاه متفاوتی نسبت به شاخص‌های اجتماعی محیط مسکونی شأن دارند و بیشتر جنبه‌های ایده آلی را مدنظر دارند. نتایج این تحقیق نشان داد که پایداری اجتماعی در بافت جدید بیشتر از بافت‌های قدیمی شهر است که این نتیجه با نتیجه تحقیق زارع شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۲) هم‌راستا و با نتیجه تحقیق مارکتا کیتا هم‌راستا نمی‌باشد. همچنین در این تحقیق شاخص‌های حس تعلق و مشارکت از شاخص‌های تأثیرگذار بر پایداری اجتماعی شناخته شده که در تحقیقات معینی فر و گروسی (۱۳۹۴)، جمعه پور و ابراهیمی (۱۳۹۴)، جوان مجیدی و همکاران (۱۳۹۷)، میکائیل زاده و همکاران (۱۳۹۳) و عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۲) این مورد نتایج مشابهی را نشان داده است. در این پژوهش متغیرهای مالک بودن، مدت اقامت در محله، سرمایه اجتماعی با پایداری اجتماعی رابطه مستقیمی داشته‌اند که با نتایج حسینی (۱۳۹۳) هم‌راستا می‌باشد. شاخص امنیت در این تحقیق رقم میانگین را کسب نموده و با تحقیق برزگر و قربانی (۱۳۹۸) که در شهر گرگان انجام شده هم‌راستا می‌باشد. در مجموع یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که در جهت ارتقاء شاخص‌های هویت شهروندی، تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی شهروندان به‌ویژه محلات جدید و شهرک‌ها؛ باید در برنامه‌ریزی‌های آمایش شهری، ابعاد اجتماعی و فیزیکی محیط‌های مسکونی توأمان مدنظر مدیریت شهری قرار گیرد.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) برزگر، صادق و قربانی، علیرضا (۱۳۹۸) واکاوی رضایت‌مندی پروژه مسکن مهر از منظر پایداری اجتماعی نمونه مطالعاتی: مسکن مهرشهر گرگان، فصلنامه جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، سال ۸، شماره ۱، صص. ۸۰-۶۲.
- ۲) بهزادپور، محمد؛ غیاثوند، ابوالفضل؛ منتظر، بهناز (۱۳۹۸) مطالعه تطبیقی مؤلفه‌های کالبدی پایداری اجتماعی در محلات قدیم و جدید شهری مطالعه موردی: شهر قدیم و جدید هشتگرد، فصلنامه معماری شهر پایدار، سال ۷، شماره ۱، صص. ۱۹۶-۱۷۷.
- ۳) جمعه پور، محمد و ابراهیمی، اکبر (۱۳۹۴) سنجش و ارزیابی اصول پایداری اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال ۵، شماره ۱۶ صص. ۳۰-۱۰.
- ۴) جوان مجیدی، جواد؛ مسعود، محمد؛ مطلبی، قاسم (۱۳۹۷) ارزیابی سطح پایداری اجتماعی در بافت‌های تاریخی شهری، مطالعه موردی: شهر اردبیل، فصلنامه شهر پایدار، دوره ۱، شماره ۴ صص. ۳۶-۱۹.
- ۵) چاره‌جو، فرزین؛ حسینی، سید صالح (۱۳۹۴) بررسی نقش مؤلفه‌های پایداری اجتماعی در توسعه پایدار شهری، اولین کنفرانس ملی مهندسی عمران، بندر انزلی، صص ۸۱-۷۰.
- ۶) حافظی فر، مریم؛ حبیب، فرح؛ ذبیحی، حسین (۱۳۹۸) تحلیل تفسیری ساختاری معیارها و شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهری، نمونه موردی: محلات شهر اردبیل، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۱۷، شماره ۵۷، صص. ۴۸-۳۱.
- ۷) دوبران، اسماعیل (۱۳۹۹) سنجش زیست‌پذیری بافت‌های شهری با تأکید بر پایداری اجتماعی، مطالعه موردی: محلات اسکان غیررسمی شهر همدان، دو فصلنامه جغرافیای اجتماعی شهرها، دوره ۷، شماره ۱، صص. ۶۴-۴۷.
- ۸) حسینی، سید هادی (۱۳۹۷) تحلیل و ارزیابی سطح پایداری اجتماعی در شهر نوشهر، فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، دوره ۴، شماره ۲۱، صص. ۷۱-۵۷.
- ۹) رضوانی، محمدرضا؛ مطیعی لنگرودی، سید حسن؛ پورطاهری، مهدی؛ عزیزی، فاطمه (۱۳۹۴) مهاجرپذیری و توسعه پایدار اجتماعی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: روستاهای مهاجرپذیر منطقه کلان‌شهری تهران، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۵، شماره ۱۹، صص. ۸۴-۷۱.
- ۱۰) زارع شاه‌آبادی، اکبر؛ حاجی‌زاده میمندی، مسعود؛ زارع بیدکی، خدیجه (۱۳۹۲) سنجش پایداری اجتماعی در بین محله‌های قدیم و جدید شهر یزد، مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال ۳، شماره ۷، صص. ۱۳۴-۱۰۵.
- ۱۱) زیاری، کرامت‌اله؛ فرهادی خواه، حسین؛ آروین، محمود (۱۳۹۵) سنجش پایداری اجتماعی محله‌ای، مطالعه موردی: محله سنگلج و ضرابخانه شهر تهران، فصلنامه برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، سال ۱۱، شماره ۳۶، صص. ۱۵-۱.
- ۱۲) سجادی قائم‌مقامی، پروین؛ پوردیهمی، شهرام؛ ضرغامی، اسماعیل (۱۳۸۹) اصول پایداری اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی، فصلنامه صفا، دوره ۲۰، شماره ۵۱، صص. ۸۸-۵۱.
- ۱۳) عبدالله زاده، سیده مهسا؛ ارژمند، محمود و امین پور، احمد (۱۳۹۲) ابعاد پایداری اجتماعی در کالبد محله‌های سنتی ایران، نمونه موردی: محله سنگ سیاه شیراز، فصلنامه معماری و شهرسازی آرمانشهر، دوره ۱۰، شماره ۱۹، صص. ۵۴-۳۵.
- ۱۴) علوی، حسام‌الدین؛ فلاح، امیر مسعود؛ نبی‌میبدی، مسعود (۱۳۹۴) بررسی شاخص‌های مسکن پایدار با تمرکز بر پایداری اجتماعی، نمونه موردی محله بلندمرتبه نمونه موردی: فاز ۱ شهرک اکباتان و شهرک کوثر، سومین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری، تهران، صص. ۹۱-۱۰۸.
- ۱۵) مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) سرشماری نفوس و مسکن، بلوک‌های آماری، شهر سبزوار.
- ۱۶) معینی فر، مریم و گروسی، سارا (۱۳۹۴) بررسی شاخص‌های مسکن پایدار با تمرکز بر پایداری اجتماعی، نمونه موردی محله آخوند شهر قزوین، اولین همایش ملی توسعه پایدار شهری، قزوین، صص. ۵۹-۴۵.
- ۱۷) مهندسین مشاور پردازاز (۱۳۹۱) طرح توسعه و عمران شهر سبزوار.
- ۱۸) میکائیل زاده، مجتبی؛ وزیر، وحید؛ باقری، محمد (۱۳۹۲) بررسی عوامل مؤثر بر پایداری اجتماعی در مسکن. اولین

- همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط‌زیست پایدار، تهران، صص ۱۵-۱.
- ۱۹) هادیزاده زرگر، صادق و نسترن، مهین (۱۳۹۲) سنجش پایداری اجتماعی در سطح محلات دریا دل، گوهرشاد و شاهد شهر مشهد. فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال ۱۱، شماره ۲۱، صص. ۱۷۳-۱۵۵.
- 20) Abdolazadeh, S.M. & Arezoumand, M. & Aminpoor, A. (2017) Social Sustainability in Iran Traditional Neighborhoods, Case Study: Shiraz SangeSiyah Neighborhood. *Armanshahr Journal of Architecture and Urban Planning*, Vol. 10, No.19, pp.35-54. [In Persian].
- 21) Alavi, H. & Fallah, A.M. & Nabi Meybodi, M. (2015) Investigation of social sustainability in high-rise residential complexes (Case study: Phase 1 of Ekbatan and Kosar). 3rd International Congress of Civil Engineering, Architecture and Urban Development, Tehran, pp. 91-108. [In Persian].
- 22) Alexandra, N. (2015) Livability and LEED-ND: The Challenges and Successes of Sustainable Neighborhood Rating Systems, UC Berkeley. <https://escholarship.org/uc/item/48k1c29c>, pp.1-192.
- 23) Barzegar, S. & Ghorbani, A.R. (2019) Satisfaction survey of Mehr housing project from the perspective of social sustainability case study: Mehr housing in Gorgan, *Journal of the society of Iran's social problems*, Vol. 8, No.1, pp. 62-80. [In Persian].
- 24) Behzadpour, M. & Ghiasvand, A. & Montazer, B. (2019) A Comparative Study of the Physical Components of Social Sustainability in Old and New Towns (Case Study: Old and New Town of Hashtgerd), *Journal of sustainable architecture and urban design*, Vol. 7, No.1, pp. 177-196. [In Persian].
- 25) Bramley, G. (2006) What is social sustainability and how do our existing urban forms perform in nurturing it. In *sustainable communities and green futures Conference*, Bartlett school of planning, London: University college London, pp.1-41.
- 26) Charehjou, F. & Hosseini, S.S. (2015) Investigating the role of social sustainability components in sustainable urban development. The first national conference of civil engineering of Bandar Anzali, pp.70-81. [In Persian].
- 27) Colantonio, Andrea. (2008) *Social Sustainability: Linking Research to Policy and Practice*. Working paper, Oxford Institute for Sustainable Development, Oxford Brookes University, pp.1-18.
- 28) Daviran, S. (2020) Assessment of urban textiles viability with emphasis on social sustainability, a case study: Informal settlements in Hamadan, *Bi-Quarterly Journal of Social Geography of Cities*, Vol. 7, No.1, pp.47-64. [In Persian].
- 29) Eizenberg, Efrat & Jabareen, Yosef. (2017) *Social Sustainability: A New Conceptual Framework*. Faculty of Architecture and Town Planning, Technion, Israel Institute of Technology, Haifa, Israel, Vol. 9, No. 68, pp.1-16.
- 30) European Institute for Urban Affairs. (eds) (2007) *The COMPETE Network: Final Report Messages for Competitive European Cities* European Institute for Urban Affairs, Liverpool, pp.1-16.
- 31) Faruq, Ibnul Haqi. (2016) Sustainable Urban Development and Social Sustainability in the Urban Context, *EMARA Indonesian Journal of Architecture*, Vol. 2, No.1, pp.21-26.
- 32) Federico, Caprotti. & Ziyue, Gong. (2017) Social sustainability and residents' experiences in a new chinese ecocity, *Habitat International*, Vol. 68, No.1, pp.45-54.
- 33) Gates, R. & lee, M. (2005) Definition of social sustainability". Director of social Planning, in consultation with the manager of the sustainability group Policy report and social development to vancouver city council, Vol. 9, No.3, pp.1-6.
- 34) Hadizadeh, S. & Nastaran, M. (2014) The evaluation of social sustainability in Daryadel, Goharshad and Shahed Districts in Mashhad City. *Journal of Geography & Regional Development*, Vol. 11, No.21, pp.155-173. [In Persian].

- 35) Hafezifar, M. & Habib, F. & Zabihi, H. (2020) Interpretive- structural analysis of criteria and indices of social sustainability in urban neighborhoods (Case study: neighborhoods of Ardibi city), *Journal of geography and development*, Vol.17, No.57, pp.31-48. [In Persian].
- 36) Hosseini, S. H. (2018) Analysis and evaluation of the level of social sustainability in the city of Nowshahr, *Journal of Geography and Environmental Sustainability*, Vol.4, No.21, pp. 57-71. [In Persian].
- 37) James, Hale. & Katharine, Legun. & Hugh, Campbell. & Michael, Carolan. (2019) Social sustainability indicators as performance, *Geoforum*, , Vol.103, No.2, pp.47-55.
- 38) Javan Majidi, J. & Masoud, M. & Motallebi, G. (2019) Evaluation of the Level of Social Sustainability in Urban Historical Contexts (Case Study: Ardabil City), *Journal of Sustainable city*, Vol. 1, No.4, pp. 19-36. [In Persian].
- 39) Jomehpour, M. & Ebrahimi, A. (2014) The measurement and evaluation of the components of social sustainability in apartment complexes. *Urban Sociological*, Vol.5, No.16, pp.10-30. [In Persian].
- 40) Jubril, Olakitan Atanda. (2019) Developing a social sustainability assessment framework, *Sustainable Cities and Society*, Vol.44, No.1, pp.237-252 .
- 41) Kytta, M. & Broberg, A. & Haybatollahi, H. (2015) Context – sensitive study of the social sustainability of urban setting. *Environment and planning*, Vol. 43, No.5, pp.34-57.
- 42) Mikaelzadeh, M. & Vaziri, V. & Bagheri, M. (2013) Investigating the factors affecting social sustainability in housing. *First National Conference on Architecture, Restoration, Urban Planning and Sustainable Environment*, Tehran, pp.1-15. [In Persian].
- 43) Moeini Far, M. & Garousi, S. (2015) A Survey of Sustainable Housing Indicators Focusing on Social Stability: A Case Study of Akhund Neighborhood in Qazvin. *First National Conference on Sustainable Urban Development*, Qazvin, pp. 45-59. [In Persian].
- 44) Murphy, K. (2012) The Social Pillar of Sustainable Development: A Literature Review and Framework for Policy Analysis. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, Vol.8, No.1, pp.15-29.
- 45) Pardaraz Consulting Engineers (2012) Sabzevar City Development Plan. [In Persian].
- 46) Rezvani, M. R. & Motiee Langroudi, S. H. & Pour Taheri, M. & Azizi, F. (2015) Immigration and Sustainable Social development in rural areas (Case study: Immigrant villages in the metropolitan area of Tehran), *Regional Planning*, Vol.5, No.19, pp.71- 84. [In Persian].
- 47) Saffron, Woodcraft. (2012) Social Sustainability and New Communities: Moving from concept to practice in the UK, *ASIA Pacific International Conference on Environment-Behavior Studies Mercure Le Sphinx Cairo Hotel*. Giza, Egypt, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 68, No.1, pp.29- 42.
- 48) Sajjadi Ghaem maghami, P. & Pourdeyhami, Sh. & Zarghami, E. (2011) Principles of social sustainability in residential complexes, *Scientific Journal of Soffeh*, Vol. 20, No.51, pp.51-88. [In Persian].
- 49) Statistics Center of Iran (2016) Population and Housing Census, Statistical Blocks, Sabzevar. [In Persian].
- 50) Thin, N.X. & Arlt, G. & Heber, B. & Hennersdorf, J. & Lehmann, I. (2002) Evaluation of urban land-use structures with a view to sustainable development, *Environmental Impact Assessment Review*, Vol.22, No.2, pp.475-492.
- 51) Trina, Lamanes. & Leith, Deacon. (2019) Supporting social sustainability in resource-based, communities through leisure and recreation, *Geographe canadien*, Vol.63, No.1, pp.145-158.
- 52) Vallance, Suzanne, C. & Perkins, Harvey. & Jennifer, E. Dixon. (2011) What is social sustainability? A clarification of concepts, *Geoforum*, Vol. 42, No.3, pp. 342-348
- 53) Weingaertner, C. & Moberg, A. (2011) Exploring Social Sustainability: Learning from

- Perspective on Urban Development and Companies and Products, Sustainable Development, Vol. 22, No.2, pp.122-133.
- 54) Yu, Tao. & Qiping, Shen. & Geoffrey, Shi. & Qian, Zheng. & Helen, Wei. & Wang, Ge. & Xu, Kexi. (2017) Evaluating social sustainability of urban housing demolition in Shanghai. China, Journal of Cleaner Production, Vol.153, No.1, pp.26-40.
- 55) Zare Shahabadi, A. & Hajizadeh Meimandi, M. & Zare Bidaki, K. (2013) Measuring social sustainability new and old neighborhoods in the city of Yazd, Journal of Urban Sociological Studies, Vol. 3, No.7, pp 105-134. [In Persian].
- 56) Zyari, K. & Farhadikhah, H. & Arvin, M. (2016) On the Evaluation of Neighborhood's Social Sustainability (Case study: Sanglaj and Zarrabkhaneh Neighborhoods of Tehran), Planning Studies for Human Settlements, Vol.11, No.36, pp.1-15. [In Persian].